

Załącznik
do uchwały nr 136
Rady Ministrów
z dnia 8 czerwca 2026 r.

**Rządowy Program
Wsparcia Organizacji
Pozarządowych**

**Moc Małych
Społeczności**

na rok 2026

Warszawa, czerwiec 2026

Spis treści

Wykaz skrótów	4
1. Ramy prawne i spójność strategiczna Programu	6
1.1. Otoczenie prawne Programu.....	6
1.2. Zgodność z dokumentami strategicznymi.....	7
1.3. Spójność z innymi programami wspierającymi rozwój społeczeństwa obywatelskiego	9
1.4. Spójność z Programem Ochrony Ludności i Obrony Cywilnej.....	9
2. Diagnoza.....	11
2.1. Założenia i kontekst diagnozy	11
2.2. Liczebność i główne obszary działalności podmiotów trzeciego sektora w Polsce lokalnej.....	12
2.3. Kondycja małych organizacji pozarządowych – główne problemy w codziennej działalności.....	14
2.4. Zdolność lokalnych organizacji pozarządowych do angażowania obywateli w reagowanie na sytuacje kryzysowe i przeciwdziałanie skutkom kryzysów.....	15
2.5. Wnioski z realizacji Programu Moc Małych Społeczności 2025	17
2.6. Wnioski i rekomendacje płynące z diagnozy	18
3. Cele Programu	21
3.1. Cel główny Programu.....	21
3.2. Cele szczegółowe Programu	21
4. Priorytety Programu	23
4.1. Grupa docelowa Programu.....	23
4.2. Priorytety Programu	24
5. Wskaźniki realizacji celów Programu.....	28
6. Finansowanie Programu.....	32
7. Warunki udzielania wsparcia w ramach Programu.....	33

7.1. Czas realizacji zadań	33
7.2. Wysokość dotacji i wkład własny	33
7.3. Kategorie kosztów	33
7.4. Kwalifikowalność kosztów	34
8. Sprawozdawczość	36
9. System realizacji Programu	37
9.1. Zarządzanie i koordynacja	37
9.2. Monitorowanie	38
9.3. Ewaluacja	38
9.4. Nadzór i kontrola	38
9.5. Informacja, komunikacja i promocja	38

Wykaz skrótów

Dyrektor NIW-CRSO	Dyrektor Narodowego Instytutu Wolności – Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego
GUS	Główny Urząd Statystyczny
Instytucja Zarządzająca	Narodowy Instytut Wolności – Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego
KGW	Koło Gospodyń Wiejskich
NIW-CRSO	Narodowy Instytut Wolności – Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego
NOWEFIO	Rządowy Program Fundusz Inicjatyw Obywatelskich NOWEFIO na lata 2021–2030
OSP	Ochotnicza Straż Pożarna
POLIOC	Program Ochrony Ludności i Obrony Cywilnej na lata 2025–2026 zatwierdzony uchwałą nr 72 Rady Ministrów z dnia 27 maja 2025 r. (M.P. poz. 541 i 1143)
Program	Rządowy Program wsparcia organizacji pozarządowych Moc Małych Społeczności na rok 2026
PROO	Rządowy Program Rozwoju Organizacji Obywatelskich na lata 2018–2030 PROO
Przewodniczący Komitetu	Przewodniczący Komitetu do spraw Pożytku Publicznego
SOR	Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 roku)
SRKS	Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030
UE	Unia Europejska
UoDPPiW	Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. z 2025 r. poz. 1338)
UoFP	Ustawa z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (Dz. U. z 2025 r. poz. 1483, 1844, 1846 oraz z 2026 r. poz. 426, 635 i 680)
UoNIW	Ustawa z dnia 15 września 2017 r. o Narodowym Instytucie Wolności – Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego (Dz. U. z 2026 r. poz. 94)

UoOLiOC	Ustawa z dnia 5 grudnia 2024 r. o ochronie ludności i obronie cywilnej (Dz. U. z 2024 r. poz. 1907, z 2025 r. poz. 1705 oraz z 2026 r. poz. 646)
---------	--

1. Ramy prawne i spójność strategiczna Programu

1.1. Otoczenie prawne Programu

Budowa i wzmacnianie odporności społecznej stanowią priorytet polityki członków Rady Ministrów. Realizacja tego priorytetu odbywać się będzie m.in. przez wdrażanie Programu.

Główne ramy Programu wyznacza UoDPPIW. Ustawa ta w szczególności wyznacza zakres podmiotowy Programu, definiując organizacje pozarządowe i określając inne podmioty uprawnione do prowadzenia działalności pożytku publicznego (art. 3 ust. 2 i 3 UoDPPIW). Co więcej, ustawa ta wyznacza także zakres przedmiotowy Programu, określając sferę zadań publicznych (art. 4 ust. 1 UoDPPIW). W sferze tej mieszczą się m.in. zadania finansowane w ramach Programu, tj. związane ze wspieraniem rozwoju i wzmacnianiem odporności wspólnot i społeczności lokalnych, wspomaganie rozwoju demokracji, a także wspieraniem organizacji pozarządowych i podmiotów wymienionych w art. 3 ust. 3 UoDPPIW. Przepisy UoDPPIW określają również zasady i tryb udzielania dotacji w ramach Programu. Zasady realizacji Programu określone w niniejszym dokumencie są zgodne z tymi przepisami.

Program jest programem wspierania rozwoju społeczeństwa obywatelskiego w rozumieniu art. 23 ust. 1 UoNIW. Ustawa ta przewiduje, że działania NIW-CRSO powinny w szczególności zwiększać instytucjonalną sprawność organizacji pozarządowych oraz innych zorganizowanych form społeczeństwa obywatelskiego. W ramach programów wspierania rozwoju społeczeństwa obywatelskiego NIW-CRSO może dofinansować rozwój instytucjonalny organizacji pozarządowych oraz podmiotów, o których mowa w art. 3 ust. 3 UoDPPIW (art. 24 ust. 1 i art. 31 UoNIW). W niniejszym Programie przewidziano zatem możliwość dofinansowania rozwoju instytucjonalnego organizacji pozarządowych oraz innych uprawnionych podmiotów – w ramach ściśle określonych Programem. Zasady realizacji Programu są zgodne także z art. 30 UoNIW, określającym m.in. formy zlecenia przez NIW-CRSO zadań w ramach programów, treść regulaminów konkursowych oraz kryteria oceny ofert składanych w konkursach.

Należy podkreślić, że wsparcie instytucjonalne kierowane do organizacji w ramach Programu będzie korespondowało z celami przewidzianymi do osiągnięcia w Programie i pozostanie w bezpośrednim związku z zakładanymi rezultatami jego realizacji. Oznacza to, że wsparcie udzielane w ramach Programu nie będzie stanowiło wyłącznie ogólnego wzmocnienia potencjału organizacji, lecz będzie ukierunkowane na rozwój konkretnych kompetencji organizacji, istotnych z perspektywy celów Programu, w szczególności w zakresie przygotowania organizacji do reagowania na sytuacje kryzysowe. Wzmocnienie kompetencji, zasobów oraz mechanizmów współpracy organizacji przyczyni się tym samym do budowy trwałej odporności społeczności lokalnych oraz zwiększenia skuteczności działań podejmowanych w warunkach nadzwyczajnych.

Program nie jest programem rozwoju w rozumieniu art. 15 ust. 4 pkt 2 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz. U. z 2025 r. poz. 198 i 1846).

Cel główny Programu odwołuje się do pojęcia społecznej odporności, które zostało zdefiniowane w UoOLiOC. Zgodnie z ustawową definicją społeczna odporność to indywidualna i grupowa zdolność ludzi do zaspokajania swoich podstawowych potrzeb bytowych, w tym dzięki posiadaniu własnych zapasów niezbędnych produktów, oraz ich zdolność do współdziałania z podmiotami ochrony ludności, a także do zdobywania kompetencji w zakresie kształtowania świadomości zagrożeń i zapobiegania zagrożeniom oraz pożądanych zachowań na wypadek wystąpienia zagrożeń.

Przygotowanie ludności do właściwego zachowania się w sytuacji zagrożenia przez zwiększanie świadomości zagrożeń i społecznej odporności jest jednym z zadań ochrony ludności i obrony cywilnej przewidzianych w art. 4 ust. 1 UoOLiOC. W wykonywaniu tych zadań – jako podmioty ochrony ludności i obrony cywilnej albo na podstawie porozumień zawartych z odpowiednimi organami – mogą uczestniczyć także organizacje pozarządowe (art. 19 ust. 1 i art. 20 ust. 1 UoOLiOC). Przewidziane w Programie wsparcie dla organizacji pozarządowych oraz podmiotów, o których mowa w art. 3 ust. 3 UoDPPIW, na zadania z zakresu wspierania odporności społeczności lokalnych jest zatem zbieżne z wynikającym z przepisów UoOLiOC założeniem, że organizacje te uczestniczą w budowaniu społecznej odporności.

1.2. Zgodność z dokumentami strategicznymi

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)

SOR jest aktualizacją średniookresowej strategii rozwoju kraju. SOR określa nowy model rozwoju – suwerenną wizję strategiczną, zasady, cele i priorytety rozwoju kraju w wymiarze gospodarczym, społecznym i przestrzennym do 2020 r. oraz w perspektywie do 2030 r., które to daty wyznaczają etapy realizacji Strategii.

SOR stanowi instrument elastycznego zarządzania głównymi procesami rozwojowymi w kraju. Jednym ze wskazanych w Strategii obszarów, które mają wpływać na realizację jej celów, jest kapitał ludzki i społeczny. Zakłada ona bowiem, że warunkiem współpracy opartej na zaufaniu i punktem wyjścia dla rozwoju nowoczesnej gospodarki jest kapitał społeczny. W ramach tego obszaru wyznaczono dwa cele: poprawę jakości kapitału ludzkiego oraz zwiększenie udziału kapitału społecznego (w tym organizacji społeczeństwa obywatelskiego) w rozwoju społeczno-gospodarczym kraju. Cele Programu są zatem spójne z przytoczonymi celami.

W zawartej w SOR diagnozie wskazano, że w Polsce istnieją stabilne podstawy do rozwoju kapitału społecznego. Jednocześnie podkreślono jednak, że liczba oddolnych działań na rzecz dobra wspólnego jest ograniczona, a dominującą rolę odgrywa kapitał wiążący (zamknięte kręgi kontaktów społecznych) przy niewielkim udziale kapitału pomostowego (sieci między osobami należącymi do różnych społeczności). W diagnozie wskazano ponadto, że polskie podmioty społeczeństwa obywatelskiego mają charakter enklawowy, a także, że mierzą się m.in. z brakiem stabilności i przewidywalności finansowania oraz z problemami ze współpracą z sektorem publicznym i uzależnieniem finansowym od tego sektora. Co istotne, wskazano również na rozwarstwienie sektora pozarządowego pod względem potencjału. Zarówno

zakres podmiotowy Programu, jak i przewidziane w nim działania odpowiadają więc na zdiagnozowane w SOR problemy.

Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030

SRKS jest jednym z instrumentów realizacji SOR. Jej celem głównym jest „wzrost jakości życia społecznego i kulturalnego Polaków”. Cel główny doprecyzowują trzy cele szczegółowe, przy czym cele Programu wpisują się w cel szczegółowy 1. SKRS, tj. *Zwiększenie zaangażowania obywateli w życie publiczne*.

Dla celu szczegółowego 1. SRKS wyróżniono dwa priorytety: 1.1. *Usprawnienie mechanizmów wspierania i współpracy instytucji publicznych z obywatelami* oraz 1.2. *Rozwój i wzmocnianie zorganizowanych form aktywności obywatelskiej*. W ramach tych priorytetów przewidziano szereg działań dążących do budowania dialogu obywatelskiego i współpracy sektora publicznego i pozarządowego, wspierania oddolnego zaangażowania społecznego oraz wzmocnienia instytucjonalnego organizacji obywatelskich. Wśród narzędzi służących realizacji tych priorytetów wymieniono m.in. realizowane przez NIW-CRSO programy NOWEFIO oraz PROO. Cele i priorytety Programu są zgodne z założeniami SRKS.

Strategia Unii Europejskiej na rzecz Społeczeństwa Obywatelskiego

Strategia Unii Europejskiej na rzecz Społeczeństwa Obywatelskiego, której przygotowanie ogłoszono w dniu 12 listopada 2025 r. w ramach Europejskiej Tarczy Demokracji, to kompleksowa inicjatywa Komisji Europejskiej mająca na celu wzmocnienie pozycji i ochronę organizacji społeczeństwa obywatelskiego w Europie. Strategia odpowiada na kurczącą się przestrzeń obywatelską i dąży do stworzenia trwałych ram dialogu oraz stabilnego finansowania organizacji pozarządowych. Cele Programu korespondują z założeniami tej strategii.

Konkluzje Rady (UE) w sprawie wzmocnienia odporności całego społeczeństwa w kontekście ochrony ludności, w tym gotowości na zagrożenia chemiczne, biologiczne, radiologiczne i jądrowe (CBRJ) z 8 czerwca 2023 r., nr 10048/23, oraz Konkluzje Rady Europejskiej z 19 grudnia 2024 r., nr EUCO 50/24

W Konkluzjach Rada (UE) zwróciła się do państw członkowskich m.in. o to, by:

- kładły nacisk na potrzebę podejścia opartego na odporności całego społeczeństwa w świetle rosnącej liczby jednoczesnych, długotrwałych, międzysektorowych i transgranicznych kryzysów,
- wspierały działania w zakresie zapobiegania i gotowości w celu poprawy zdolności Unii Europejskiej i jej państw członkowskich do stawiania czoła skutkom klęski lub katastrofy powodującej lub mogącej powodować skutki transgraniczne obejmujące wiele państw, przez promowanie realizacji niewiążących unijnych celów w zakresie odporności na klęski i katastrofy.

Również w Konkluzjach Rady Europejskiej, w części IV. *Odporność, gotowość, zapobieganie kryzysom i reagowanie na nie*, wskazano na konieczność zwiększonej i skoordynowanej gotowości wojskowej i cywilnej oraz strategicznego zarządzania kryzysowego w ramach podejścia uwzględniającego wszystkie zagrożenia i obejmującego całe społeczeństwo. Podkreślono również, że działania w tym zakresie powinny być prowadzone w sposób m.in. inkluzywny. Rada Europejska w Konkluzjach zachęciła także do dalszych prac nad wzmocnieniem w spójny sposób odporności i gotowości Unii Europejskiej i państw członkowskich oraz ich zdolności do zapobiegania kryzysom i reagowania na nie.

Cele i priorytety Programu wpisują się w ww. Konkluzje Rady (UE) i Rady Europejskiej. Program będzie dążył do zwiększania odporności przez dofinansowania udzielane w ramach Priorytetu 1. *Odporne, zintegrowane społeczności lokalne* oraz Priorytetu 2. *Małe inicjatywy*. Wspierając udział organizacji społeczeństwa obywatelskiego w budowaniu odporności społecznej, Program będzie realizował zawarte w przywołanych Konkluzjach zalecenia dotyczące wzmocnienia odporności całego społeczeństwa.

1.3. Spójność z innymi programami wspierającymi rozwój społeczeństwa obywatelskiego

Program został przygotowany na bazie doświadczeń w realizacji Rządowego Programu wsparcia organizacji pozarządowych Moc Małych Społeczności na rok 2025, przyjętego uchwałą nr 62 Rady Ministrów z dnia 6 maja 2025 r. Program ten zakładał udzielenie dotacji o łącznej wartości ok. 65,8 mln zł. W ramach Programu udzielono ok. 950 dotacji w wysokości do 50 tys. zł dla małych i średnich organizacji pozarządowych działających poza dużymi ośrodkami miejskimi, wsparto 28 sieci tych organizacji, a także zrealizowano, we współpracy z operatorami regionalnymi, ponad tysiąc lokalnych inicjatyw budujących odporność społeczną w małych i średnich miejscowościach.

Program jest spójny z innymi instrumentami wspierania społeczeństwa obywatelskiego realizowanymi przez NIW-CRSO, w szczególności z NOWEFIO oraz PROO.

Program uzupełnia ich założenia, koncentrując się na wzmocnieniu zaangażowania obywateli, wspieraniu aktywności lokalnych organizacji pozarządowych oraz zwiększaniu zdolności do działania tych organizacji na rzecz społeczności, w których funkcjonują. Jednocześnie, jako program skierowany na realizację inicjatyw w szczególności w najmniejszych miejscowościach, przyczynia się do niwelowania tzw. „białych plam” w dostępie do wsparcia i wzmocnia obecność działań obywatelskich tam, gdzie dotychczas były one ograniczone.

1.4. Spójność z Programem Ochrony Ludności i Obrony Cywilnej

Celem POLiOC jest zbudowanie systemu ochrony ludności i obrony cywilnej działającego podczas wystąpienia każdego rodzaju zagrożenia, bez względu na stan funkcjonowania państwa. Program ten zakłada, że na każdym etapie realizacji tego celu organy administracji publicznej mają współpracować ze społeczeństwem obywatelskim i dążyć do pełnego wykorzystania potencjału i zasobów organizacji pozarządowych w zapobieganiu zagrożeniom oraz przeciwdziałaniu ich skutkom.

Program wpisuje się w realizację tego celu – jako narzędzie wykorzystujące potencjał organizacji pozarządowych, które dzięki swojej silnej obecności lokalnej, zdolności docierania do grup trudno dostępnych i zagrożonych wykluczeniem oraz rozwiniętym sieciom współpracy lokalnej pełnią istotną rolę w operacjonalizacji założeń POLiOC na poziomie lokalnym.

Program jest swoistym uzupełnieniem POLiOC, ukierunkowując realizowane w jego ramach działania na rozwój kompetencji społecznych i praktycznych obywateli w zakresie zapobiegania sytuacjom kryzysowym i reagowania na nie, budowanie lokalnych sieci współpracy i systemów wsparcia, zwiększanie dostępności działań edukacyjnych i przygotowawczych w skali całego kraju, w tym na obszarach o ograniczonym dostępie do zasobów publicznych.

Obydwa programy tworzą spójny system, w ramach którego POLiOC buduje ramy systemowe a Program zapewnia ich społeczne zakorzenienie i efektywne wdrożenie.

2. Diagnoza

2.1. Założenia i kontekst diagnozy

Punkt wyjścia diagnozy stanowi założenie, że podstawą odporności państwa jest odporność demokratycznego społeczeństwa, której istotnym elementem jest stabilność i wysoka efektywność działania organizacji pozarządowych¹. Ich rola nie ogranicza się wyłącznie do realizacji zadań społecznych, lecz obejmuje także funkcje związane z budowaniem spójności społecznej, mobilizacją zasobów lokalnych oraz reagowaniem na sytuacje kryzysowe. Założenie to odzwierciedlają przepisy UoOLiOC, które m.in. umożliwiają nadanie organizacjom pozarządowym statusu podmiotów ochrony ludności oraz przydzielanie im zadań w obszarze pomocy humanitarnej i doraźnej, działalności ratowniczej, edukacji i szkoleń oraz wsparcia ewakuacji. Regulacje te silnie korespondują z zaobserwowanymi reakcjami polskiego społeczeństwa na sytuacje kryzysowe ostatnich lat (klęski żywiołowe, pandemia COVID-19, kryzysy uchodźcze). Należy podkreślić znaczenie powszechnej i w dużej mierze oddolnie indukowanej samoorganizacji ludności w ramach podmiotów społeczeństwa obywatelskiego, która miała na celu niesienie pomocy w obliczu zaistniałych kryzysów oraz minimalizację negatywnych skutków ich wystąpienia. Doświadczenia ostatnich lat jednoznacznie wskazują, że organizacje działające na poziomie lokalnym są w stanie reagować szybko i elastycznie, skutecznie uzupełniając działania instytucji publicznych.

Diagnoza jest ukierunkowana na **ocenę wpływu działalności organizacji pozarządowych na społeczności lokalne oraz rozpoznanie realnych potrzeb tych organizacji, które zaspokojone, wzmocniąby odporność systemu**. Wnioski z diagnozy ułatwią racjonalne alokowanie wsparcia w ramach Programu, jak również projektowanie optymalnych ścieżek finansowania zadań realizowanych przez organizacje pozarządowe. Tym samym, dla wypracowania modelu możliwie efektywnej i elastycznej interwencji (w myśl zasad polityki publicznej opartej na dowodach – *evidence-based policy*), diagnozą problemową objęto następujące zagadnienia:

- liczebność i główne obszary działalności podmiotów trzeciego sektora w Polsce lokalnej,
- kondycja małych organizacji pozarządowych – główne problemy w codziennej działalności,
- zdolność organizacji pozarządowych do angażowania obywateli w reagowanie na sytuacje kryzysowe oraz przeciwdziałanie skutkom kryzysów.

Zważywszy na brak kompleksowych badań empirycznych dotyczących roli organizacji pozarządowych we wzmacnianiu cywilnych i wojskowych systemów bezpieczeństwa państwa polskiego, jak również brak danych w źródłach publicznie dostępnych, diagnozę oparto przede wszystkim o przekrojowe opracowania GUS poświęcone sektorowi non-profit, raporty z badań

¹ W dalszej części Programu określenia organizacje, organizacje pozarządowe, organizacje obywatelskie oraz podmioty obywatelskie są stosowane wymiennie. Obejmują one organizacje pozarządowe oraz podmioty, o których mowa w art. 3 ust. 3 UoDPPiW.

kondycji organizacji pozarządowych (realizowane cyklicznie przez Stowarzyszenie Klon/Jawor) oraz zbiór tekstów naukowych relacjonujących zaangażowanie organizacji pozarządowych w zwalczanie skutków pandemii COVID-19 i powodzi oraz pomoc uchodźcom z Ukrainy.

2.2. Liczebność i główne obszary działalności podmiotów trzeciego sektora w Polsce lokalnej

Sektor organizacji pozarządowych w Polsce charakteryzuje się znaczną skalą oraz dużym zróżnicowaniem. Według danych GUS w 2024 r. w Polsce działało 113,1 tys. organizacji pozarządowych, zrzeszających ok. 7,6 mln osób.

Analizując strukturę sektora non-profit należy stwierdzić, że największą jego część stanowią stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne – 70,2 tys. podmiotów (tj. 62,1% ogółu organizacji). Kolejną pod względem liczebności grupą są fundacje (22,4 tys. – 19,8%) oraz – traktowane jako osobna kategoria analityczna – KGW (17,4 tys. – 15,4%)². Spośród ogółu stowarzyszeń istotną rolę odgrywają stowarzyszenia sportowe (20,2 tys.) oraz OSP (14,8 tys. jednostek). Najmniej liczne grupy podmiotów wskazywanych przez GUS to organizacje samorządu gospodarczego (0,7 tys.) oraz kółka rolnicze (0,5 tys.).

Oprócz organizacji rejestrowanych, w skład sektora non-profit w optyce GUS wchodzi również podmioty mniej sformalizowane. W 2024 r. według danych starostw powiatowych³ działało 12,4 tys. stowarzyszeń zwykłych. Dodatkowo, według badań Instytutu Statystyki Kościoła Katolickiego⁴, w 2023 r. aktywnych było 51,7 tys. organizacji przyparafialnych (np. wspólnot modlitewnych, organizacji charytatywnych, służb liturgicznych). Po uwzględnieniu tych grup – często pomijanych w analizach – sektor non-profit liczył według danych GUS w 2024 r. ok. **177,2 tys. podmiotów obywatelskich**.

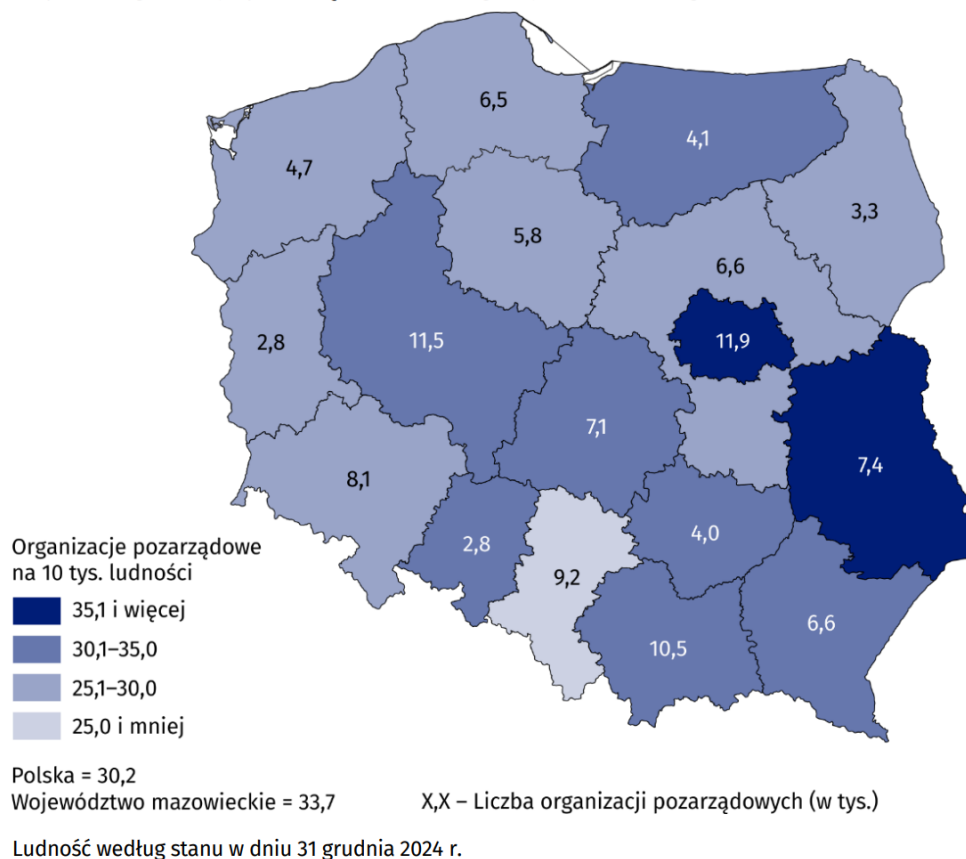
Należy zauważyć, że rozmieszczenie podmiotów obywatelskich jest wysoce nierównomierne na terenie Polski i przekłada się na dostępność ich usług dla przeciętnego obywatela.

² Dotyczy KGW zarejestrowanych w Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa.

³ Według danych GUS za 2024 r. (na podstawie informacji ze starostw powiatowych).

⁴ Według danych GUS za 2024 r. (na podstawie informacji z Instytutu Statystyki Kościoła Katolickiego).

Mapa 1. Organizacje pozarządowe według województw i regionów w 2024 r.

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, „Działalność organizacji pozarządowych w 2024 r.”.

Najwięcej organizacji pozarządowych w przeliczeniu na 10 tys. ludności obserwowano w dużych miastach (przykładowo w podregionie m.st. Warszawa wartość wskaźnika wyniosła 50,1), co wskazuje na szczególną koncentrację aktywności sektora obywatelskiego w stolicy kraju. Wysokie wartości wskaźnika zaobserwowano także w podregionach miasta Poznań (46,4), sandomiersko-jędrzejowskim (42,4) oraz miasta Kraków (41,9). Z kolei najniższe wartości wskaźnika zarejestrowano w podregionach warszawskim wschodnim (18,3) oraz tuskim (18,8).

Sektor non-profit jest także zróżnicowany pod względem zasięgu działania organizacji pozarządowych. W ogóle populacji podmiotów obywatelskich dominują te, które realizują swoje cele statutowe lokalnie (nie wykraczając ze swoją aktywnością poza obszar powiatu), co oznacza, że ich działalność jest bezpośrednio powiązana z potrzebami mieszkańców.

Jak wynika z badań prowadzonych przez GUS oraz Stowarzyszenie Klon/Jawor⁵ skala działania organizacji jest wyraźnie powiązana z wielkością miejscowości, w której organizacja ma swoją siedzibę. Lokalny zasięg przypisuje się podmiotom aktywnym w najbliższym sąsiedztwie, gminie lub co najwyżej powiecie (według danych GUS aż 59,5% organizacji działało w 2022 r. w skali nieprzekraczającej powiatu). Organizacje o lokalnym zasięgu są obecne najczęściej na

⁵ Raport końcowy z badania Stowarzyszenia Klon/Jawor „Kondycja organizacji pozarządowych 2024” oraz raport GUS „Sektor non-profit w 2022 r.”.

obszarach wiejskich – na wsiach i w małych miastach. Z kolei podmioty, które zasięgiem działania obejmują obszar regionalny (16,5%), ogólnopolski (18,4%) oraz międzynarodowy (5,5%), są przeważnie zlokalizowane w dużych miastach, szczególnie tych liczących powyżej 200 tys. mieszkańców.

Skala działania wpływa ponadto na wielkość budżetu organizacji – organizacje lokalne dysponują na ogół niewielkimi środkami finansowymi (nieprzekraczającymi 10 tys. zł), co istotnie ogranicza ich możliwości działania. Inaczej rzecz się ma z podmiotami o zasięgu ogólnopolskim i międzynarodowym – te częściej dysponują budżetami rocznymi przekraczającymi 100 tys. zł. Można stwierdzić, że większy zasięg działania organizacji sprzyja wzrostowi możliwości finansowych, a przez to pozwala organizacjom obywatelskim prowadzić bardziej złożone i kosztochłonne przedsięwzięcia.

2.3. Kondycja małych organizacji pozarządowych – główne problemy w codziennej działalności

Mimo znaczącej liczebności i społecznego znaczenia sektora, kondycja małych organizacji pozarządowych pozostaje obciążona istotnymi barierami rozwojowymi. Zróżnicowanie sektora non-profit oraz mnogość kontekstów społecznych, w których na co dzień funkcjonują organizacje pozarządowe, przekłada się na liczbę i stopień odczuwanych przez nie problemów. Ich skala zmienia się w ciągu ostatnich lat wraz z przeobrażeniami polskiego społeczeństwa. Podmioty obywatelskie nie funkcjonują w społecznej próżni – są osadzone w rzeczywistości, której kształt nadają procesy ekonomiczne, demograficzne, kulturowe czy polityczne. Coraz częściej procesy te mają proveniencję ponadnarodową, przez co wpływ instytucji publicznych na ich przebieg jest ograniczony.

Jak konstatują autorzy raportu „Kondycja organizacji pozarządowych 2024”, organizacje pozarządowe w Polsce wciąż zmagają się z szeregiem wyzwań w zakresie finansowania swojej działalności i związanych z tym formalności. Trudności w pozyskiwaniu funduszy na działalność statutową lub zakupy sprzętu pozostają wciąż najczęściej sygnalizowanym problemem – dotyczy on aż 72% badanych organizacji. Z kolei 51% organizacji pozarządowych zmaga się z utrzymaniem płynności finansowej. Problemy, z którymi borykają się organizacje, dotyczą również dostępu do odpowiednich lokali i zaplecza logistycznego.

Za krytyczny obszar problemowy należy uznać także kapitał ludzki organizacji pozarządowych. W 2024 r. aż 61% organizacji deklarowało brak osób gotowych do społecznego zaangażowania, co jest wynikiem rekordowym w ponad 20-letniej historii prowadzonych badań. Na problem ten nakładają się trudności w sukcesji przywództwa – 58% organizacji wskazywało na trudności w znalezieniu następców obecnych liderów. Zjawisku temu towarzyszy wysoki poziom wypalenia liderów i osób zaangażowanych w działania organizacyjne, sygnalizowany odpowiednio przez 38% i 40% badanych organizacji.

Istotne znaczenie mają również bariery o charakterze instytucjonalnym. Z badania GUS wynika, że w 2024 r. badane organizacje pozarządowe doświadczały szeregu barier w codziennej działalności, wśród których najważniejsze to: trudności w pozyskiwaniu środków

finansowych, niewystarczająca liczba chętnych do pracy społecznej, problemy związane ze stosowaniem przepisów i procedur prawnych oraz problemy w kontaktach z administracją publiczną.

Organizacje funkcjonują w warunkach rosnących wymagań formalnych oraz konieczności profesjonalizacji działań, co przy ograniczonych zasobach stanowi istotne wyzwanie. W efekcie sektor organizacji pozarządowych, szczególnie na poziomie lokalnym, funkcjonuje w warunkach napięcia między rosnącymi oczekiwaniami a ograniczonymi zasobami finansowymi i kadrowymi.

W tym miejscu należy podkreślić, że w kontekście budowania silnego i gotowego na sytuacje kryzysowe państwa, organizacje pozarządowe działające na szczeblu lokalnym odgrywają istotną rolę. To ich stabilność finansowa i silny potencjał operacyjny (w tym wyposażenie w niezbędny sprzęt, dostępność szkoleń czy wzrost kompetencji liderów) mogą mieć kluczowe znaczenie w sytuacjach zagrożeń i kryzysów, gdyż organizacje pozarządowe, jako istotny element systemu ochrony ludności, są zdolne do szybkiego reagowania oraz wspierania społeczności lokalnych i instytucji publicznych w działaniach na rzecz bezpieczeństwa obywateli. Istotne jest również przyciągnięcie do organizacji nowych członków lub podtrzymanie dotychczasowego poziomu uczestnictwa w aktywnościach statutowych oraz budowa potencjału zastępowalności członków organizacji.

2.4. Zdolność lokalnych organizacji pozarządowych do angażowania obywateli w reagowanie na sytuacje kryzysowe i przeciwdziałanie skutkom kryzysów

Ostatnie kryzysy, takie jak pandemia COVID-19, wojna w Ukrainie czy klęski żywiołowe, pokazały, że lokalne organizacje pozarządowe, mimo wskazanych wyżej ograniczeń, odgrywają kluczową rolę w reagowaniu na sytuacje nadzwyczajne oraz wykazują znaczący potencjał w zakresie mobilizacji społecznej. Organizacje takie jak OSP, KGW, organizacje samorządu gospodarczego rzemiosła czy lokalne stowarzyszenia, dzięki zakorzenieniu w społecznościach i zaufaniu mieszkańców, angażowały się zarówno w pomoc bezpośrednią (transport, żywność, wsparcie seniorów), jak i działania informacyjne oraz integracyjne. Doświadczenia te potwierdzają, że sektor obywatelski stanowi istotny element systemu reagowania kryzysowego, zdolny do mobilizacji zasobów i współpracy w skali lokalnej i ponadlokalnej.

Analizując aktywność małych organizacji pozarządowych w niecodziennych, kryzysowych okolicznościach, należy wskazać czynniki wpływające na skuteczność podejmowanych przez nie działań na szczeblu lokalnym. Na pierwszy plan wysuwa się **znaczenie silnych więzi społecznych** między mieszkańcami oraz członkami organizacji pozarządowych. Tam, gdzie więzi te wynikają z bezpośredniej znajomości, codziennych relacji na różnych płaszczyznach życia, podzielanych wartości oraz zaufania, tam mobilizacja społeczna (zachęcanie do świadczenia pracy wolontarystycznej) oraz angażowanie zasobów (w tym znajdujących się w dyspozycji osób prywatnych) przebiegają szybciej i sprawniej. Mobilizacji sprzyja również wspólnotowość inicjatyw podejmowanych na wsiach i w małych miastach w normalnych

okolicznościach (angażujących w prace możliwie liczne i zróżnicowane grupy społeczne) oraz autorytet lokalnych liderów (nie tylko kierujących organizacjami pozarządowymi, ale też liderów opinii, samorządowców, księży).

Nie bez znaczenie pozostaje **elastyczność i decentralizacja działania społeczników** oraz zaangażowanie i **zdolność koordynacji działań przez władze lokalne**. W czasie niedawnych kryzysów z jednej strony brak procedur w zakresie organizowania pomocy w przestrzeni lokalnej pozwalał podmiotom obywatelskim reagować możliwie szybko i efektywnie, tzn. wykorzystać dobre praktyki współdziałania obecne w życiu społeczności (dodać trzeba – często bardzo zróżnicowanych pod względem społeczno-kulturowym) oraz sprawdzone rozwiązania oparte na wiedzy i doświadczeniach miejscowych aktywistów. Z drugiej strony wieloaspektowy wysiłek podejmowany przez liczne organizacje na relatywnie niewielkim obszarze (np. OSP i KGW z terenu jednej gminy) wymagał sprawnego delegowania zadań, racjonalnego zarządzania zasobami oraz formalnego wnioskowania o wsparcie instytucji wyższego szczebla (np. w zakresie dystrybucji darów poza społeczność lokalną). Najlepsze efekty we współpracy na linii organizacje pozarządowe – samorząd terytorialny osiągnano, gdy władze lokalne pozostawały w stałym i bezpośrednim kontakcie ze społecznikami (np. organizując sztaby kryzysowe w siedzibach urzędów lub spotykając się osobiście z liderami lokalnych organizacji).

Kluczowe znaczenie dla skuteczności podejmowanych oddolnie działań w sytuacjach kryzysowych ostatnich lat miał wypracowany **potencjał organizacji pozarządowych** – własne zasoby (materialne i finansowe) oraz kompetencje służące do ich wykorzystania (np. w zakresie nowych technologii). Organizacje posiadające własną siedzibę, dysponujące niezbędnym sprzętem (pojazdami, środkami łączności, agregatami prądotwórczymi) oraz aktywne w mediach społecznościowych były zdolne szybciej mobilizować zasoby o innym charakterze. Stawały się też podstawowym partnerem działań o zasięgu ponadlokalnym (np. użyczały swoich zasobów będącym w potrzebie samorządom oraz innym instytucjom publicznym). Co więcej, dysponując wiedzą oraz kontaktami w terenie, skutecznie uzyskiwały wsparcie przedstawicieli społeczności lokalnej, łatwiej nawiązywały współpracę ze swoimi odpowiednikami w innych gminach (w przypadku OSP uwidocznił się potencjał sieciowy związków OSP różnego szczebla) oraz szeroko informowały o swoich akcjach pomocowych (w okresie kryzysu uchodźczego media społecznościowe służyły jako platforma wymiany informacji np. na temat organizowanych zbiórek).

Warto podkreślić, że organizacje pozarządowe działające w małych społecznościach stanowią **ośrodki zaspokajania ważnej społecznej potrzeby niesienia pomocy** – oferują przestrzeń i środki, dzięki którym chętne osoby mogą angażować się w pomoc. Dzięki temu skutecznie wykorzystują zapał ludzi dobrej woli i ukierunkowują go tam, gdzie jest najbardziej potrzebny (np. w pracę wolontariuszy). Bez tego rodzaju wsparcia podmioty publiczne (np. lokalne władze samorządowe), często przeciążone liczbą zadań w sytuacjach kryzysowych, musiałyby samodzielnie zarządzać aktywnością wolontariuszy. Włączenie w te działania organizacji pozarządowych umożliwiło efektywniejsze wykorzystanie zasobów oraz, zwykle

ograniczonego, czasu. Zdolność szybkiego angażowania wolontariuszy w działania organizacji pozarządowych (w różnych obszarach pożytku publicznego) jest kluczowa dla sprawności funkcjonowania instytucji publicznych – zdolność ta powinna być uwzględniana w planowaniu działań samorządu terytorialnego na wypadek kryzysu.

2.5. Wnioski z realizacji Programu Moc Małych Społeczności 2025

Doświadczenia wynikające z realizacji Rządowego Programu wsparcia organizacji pozarządowych Moc Małych Społeczności na rok 2025 potwierdzają wysoką zdolność operacyjną lokalnych organizacji pozarządowych w zakresie realizacji działań o charakterze interwencyjnym i ochronnym w sytuacjach kryzysowych. W ramach Programu zrealizowano łącznie 2036 projektów, obejmujących bezpośrednim wsparciem 536 942 osoby.

Kluczowym rezultatem Programu było istotne zwiększenie materialnej gotowości organizacji do reagowania w sytuacjach nadzwyczajnych. W ramach Priorytetów 1 i 3 zakupiono łącznie 11 910 jednostek sprzętu służącego bezpośrednio reagowaniu kryzysowemu i ratowaniu życia, w tym m.in. 1626 plecaków ewakuacyjnych, 6256 apteczek pierwszej pomocy, 193 defibrylatory AED, 92 agregaty prądotwórcze, 301 radiotelefonów, 837 zestawów oświetlenia ewakuacyjnego, 340 powerbanków o dużej pojemności, 602 koce termiczne oraz 1377 maseczek do resuscytacji krążeniowo-oddechowej i masek ochronnych. Skala doposażenia wskazuje na systemowy charakter interwencji, obejmującej kluczowe elementy infrastruktury niezbędnej do prowadzenia działań ratowniczych i zabezpieczających.

Z kolei przez realizację projektów, w szczególności w mniejszych miejscowościach, Program przyczynił się do niwelowania tzw. „białych plam” w dostępie organizacji do finansowania i wzmocnił ich działalność na obszarach, w których dotychczas była ona ograniczona. Niewątpliwie już sam fakt ubiegania się małych, lokalnych organizacji o środki z Programu pozytywnie oddziaływał na podniesienie świadomości i zdolności organizacyjnych potencjalnych beneficjentów Programu. Warto bowiem odnotować, że ok. 60% spośród wszystkich organizacji zainteresowanych udziałem w Programie aplikowało o środki na realizację projektów po raz pierwszy, a sam Program swoim oddziaływaniem objął wszystkie województwa i ponad 300 powiatów.

Wymierny charakter efektów Programu znajduje potwierdzenie w działaniach realizowanych przez beneficjentów. Przykładowo, organizacja Body Work Nowogard przeprowadziła łącznie 40 godzin szkoleń praktycznych z zakresu pierwszej pomocy i fizjoterapii. Fundacja Razem dla Rozwoju Obszarów Wiejskich, realizując projekt na terenie gminy Pырzyce, wyszkoliła ratowników i wolontariuszy, a ponadto wdrożyła pilotażowy system „kart kryzysowych” dla osób szczególnie narażonych. Z kolei Fundacja Super Energia zrealizowała cykl zajęć terenowych dla młodzieży, obejmujących m.in. pierwszą pomoc, zarządzanie ryzykiem oraz funkcjonowanie w sytuacjach zagrożenia. To zaledwie 3 przykłady z 2036 projektów realizowanych w całej Polsce.

Jednocześnie należy podkreślić, że efekty Programu mają charakter bezpośrednio ratujący życie i zdrowie. Z informacji przekazywanych przez beneficjentów wynika, że sprzęt zakupiony w ramach Programu był wykorzystywany w realnych interwencjach. Przykładowo, jednostka OSP w Orlu, która doposażyła się w defibrylator AED ze środków Programu, wykorzystwała go w sytuacji nagłego zagrożenia życia mieszkańca, co umożliwiło skuteczne udzielenie pomocy i jego transport do szpitala. Tego rodzaju zdarzenia potwierdzają, że wsparcie udzielane w ramach Programu przekłada się bezpośrednio na zwiększenie bezpieczeństwa obywateli oraz realną zdolność ratowania życia.

2.6. Wnioski i rekomendacje płynące z diagnozy

1. Lokalne organizacje pozarządowe stanowią jeden z kluczowych zasobów społecznych w Polsce, szczególnie w kontekście budowania odporności społecznej na sytuacje kryzysowe

Działające lokalnie organizacje pozarządowe stanowią główną część sektora non-profit w Polsce. Świadczy o tym nie tylko ich duża liczebność (obejmująca rejestrowe i nierejestrowe podmioty), ale też fakt silnego zakorzenienia oraz regularnego działania. Aktywność sektora pozarządowego w Polsce lokalnej odpowiada bieżącym potrzebom i oczekiwaniom społeczności lokalnych – dominuje więc działalność w obszarze sportu i rekreacji, ratownictwa oraz działań na rzecz rozwoju lokalnego. Dziedziny te są wskazywane jako podstawowe obszary aktywności przez najbardziej rozpowszechnione w przestrzeni wsi i małych miast organizacje: OSP, kluby sportowe, KGW oraz organizacje samorządu gospodarczego rzemiosła. Podmioty te w realiach małych społeczności potrafią się uzupełniać i kooperować. Biorąc pod uwagę ich powszechne (choć nierównomierne) występowanie na terenie kraju, mogą i powinny stanowić **fundament ogólnokrajowej struktury wzmacniającej odporność** państwa i społeczeństwa. Struktura tego rodzaju obecnie nie istnieje (choć funkcjonują organizacje sieciowe skupiające setki czy tysiące podmiotów np. związki OSP, Związek Rzemiosła Polskiego, Zrzeszenie Ludowych Zespołów Sportowych, gminne organizacje KGW), lecz może się ukształtować np. dzięki ogólnopolskiej inicjatywie (kampanii społecznej, cyklowi wydarzeń itp.) afirmującej znaczenie działających lokalnie organizacji pozarządowych dla społeczeństwa obywatelskiego oraz ich zdolność do współpracy. Ogólnopolska inicjatywa powinna pozwolić na sprawne uruchamianie ponadlokalnych przedsięwzięć na rzecz budowy odporności społecznej oraz – ze względu na bliskość małych organizacji pozarządowych – włączenie w tego typu przedsięwzięcia możliwie szerokich mas społecznych.

Rekomendacja

Zasadne wydaje się **opracowanie narzędzi wsparcia przeznaczonych dla małych organizacji pozarządowych działających lokalnie**, uwzględniających określoną kosztochłonność prowadzonej przez nie działalności, różne style działania, tradycje oraz potrzeby typowych odbiorców ich usług – zmierzające do ograniczenia konieczności konkurowania przez te organizacje o dostępne środki z organizacjami zlokalizowanymi w dużych miastach, realizującymi szerokie spektrum zadań.

2. Organizacje pozarządowe aktywne na poziomie lokalnym odegrały istotną rolę w ograniczaniu skutków bezprecedensowych kryzysów ostatnich lat

Zarówno w czasie pandemii COVID-19, kryzysu uchodźczego spowodowanego wojną w Ukrainie, jak i powodzi w 2024 r., podmioty obywatelskie działały sprawnie, przede wszystkim wykorzystując swój kapitał społeczny (rozumiany jako sieci kontaktów), wypracowane przez wiele lat praktyki współpracy z mieszkańcami oraz umiejętność mobilizacji zasobów dostępnych lokalnie. Kluczowe w tym aspekcie okazały się **osobowe, nieformalne relacje liderów** oraz **fakt dysponowania własnymi zasobami** przez organizacje. Doświadczenia te pokazują, że wiedza i umiejętności członków organizacji oraz osób z nimi współpracujących, ich zdolność działania pod presją czasu czy w warunkach silnego napięcia emocjonalnego, zasoby materialne organizacji (nawet skromne) oraz relacje z innymi podmiotami, były fundamentem skutecznej reakcji w poprzednich kryzysach. Dlatego też wymagają dalszego wzmocnienia i rozwoju, aby zwiększyć efektywność podejmowanych w przyszłości działań.

Rekomendacja

Powyższe wskazuje na potrzebę **inwestycji w kompetencje kadr organizacji** w zakresie przeciwdziałania i zwalczania skutków kryzysów **oraz doposażenie małych i średnich lokalnych organizacji pozarządowych w zasoby niezbędne do podejmowania działań pomocowych**. Równie istotne wydaje się opracowanie wielowariantowych, wykorzystujących wiedzę nabytą w związku z poprzednimi kryzysami, scenariuszy współdziałania z miejscowym samorządem, instytucjami państwa oraz innymi organizacjami pozarządowymi (np. przy okazji inicjatyw integracyjnych, kulturalnych itp.). Budowanie w oparciu o te scenariusze sieci współpracy pozwoli na wymianę doświadczeń i lepsze wykorzystanie zasobów w sytuacjach kryzysowych, a przez to integrację działań na rzecz odporności lokalnych społeczności.

3. Potencjał lokalnych organizacji pozarządowych w kontekście budowania odporności społecznej na sytuacje kryzysowe nie jest w pełni wykorzystywany ze względu na ograniczenia finansowe, sprzętowe, kadrowe i organizacyjne

Kondycja organizacji pozarządowych działających na szczeblu lokalnym jest **uzależniona od dostępności zasobów finansowych i materialnych** oraz **stabilnego zaplecza osobowego**, odpowiadającego codziennym potrzebom organizacji. Potrzeby te są różne i wynikają ze skali prowadzonej działalności, funkcji pełnionych przez organizację w społeczności lokalnej, stopnia rozwoju organizacyjnego oraz aspiracji liderów i członków organizacji. Choć odnotować należy fakt uwidaczniania się pewnego kryzysu „etosu społecznikowskiego” – nastawienie na zaspokajanie potrzeb organizacyjnych przesłania perspektywę realizacji celów statutowych w obszarach pożytku publicznego. Otoczenie instytucjonalne, w którym funkcjonują organizacje, wymaga od nich postępującej profesjonalizacji i funkcjonowania w oparciu o kulturę projektu. Istotnym wyzwaniem pozostaje także brak spójnych mechanizmów współpracy i sieciowania organizacji, co ogranicza możliwość wykorzystania efektów skali oraz wymiany doświadczeń.

Rekomendacja

Interwencja Programu powinna koncentrować się na **wzmacnianiu potencjału organizacji, rozwijaniu ich zasobów ludzkich oraz budowaniu trwałych mechanizmów współpracy między sektorem obywatelskim, administracją publiczną i społecznościami lokalnymi**. Powinna ona skutkować poprawą jakości zarządzania w lokalnych organizacjach pozarządowych. Ważnym elementem jest także podnoszenie świadomości społecznej na temat znaczenia podmiotów obywatelskich w funkcjonowaniu demokratycznego i sprawnego państwa, np. przez promocję i zwiększenie widoczności efektów ich działalności oraz budowanie zaufania do sektora obywatelskiego. Interwencja w tych obszarach – afirmacja małych i średnich organizacji w całym sektorze obywatelskim, podkreślanie ich bogatych tradycji, sukcesów oraz doniosłości dziedzin, w których działają – może przyczynić się do aktywizacji nowych grup społecznych.

3. Cele Programu

3.1. Cel główny Programu

Głównym celem Programu jest zwiększenie odporności społeczności lokalnych na kryzysy przez zwiększenie potencjału małych i średnich lokalnych organizacji działających na terenach wiejskich lub w małych i średnich miejscowościach do inicjowania i prowadzenia działań w tym obszarze.

Zwiększenie potencjału organizacji ma również prowadzić do rozwoju i profesjonalizacji sektora pozarządowego, w tym do podniesienia jakości współpracy organizacji z administracją, ich efektywniejszego zaangażowania w działania na rzecz społeczności lokalnych i odpowiadania na aktualne problemy społeczne.

3.2. Cele szczegółowe Programu

Cel szczegółowy 1.: Wzmocnienie odporności społecznej na kryzysy przez rozwój potencjału organizacji w społecznościach lokalnych

Organizacje obywatelskie odgrywają kluczową rolę w społeczeństwie demokratycznym, wypełniając luki w systemie usług publicznych, promując wartości demokratyczne oraz wspierając grupy społeczne znajdujące się w trudnej sytuacji. Aby skutecznie realizować swoje misje, organizacje te muszą posiadać odpowiednie zasoby rzeczowe i osobowe oraz stabilną pozycję w społeczności lokalnej – jako lokalni liderzy społeczni, a także jako równoprawni partnerzy dla władz samorządowych.

Realizacja Programu będzie prowadzić do:

- poprawy jakości zarządzania w organizacjach oraz rozwoju kompetencji kadry lokalnych organizacji,
- podniesienia świadomości społecznej na temat sektora obywatelskiego przez promocję roli organizacji pozarządowych w społeczeństwie oraz budowanie zaufania do sektora pozarządowego,
- rozwoju współpracy między sektorem pozarządowym a sektorami publicznym i prywatnym, w tym wzmacniania mechanizmów dialogu obywatelskiego i komunikacji między sektorami,
- wzmocnienia współpracy między organizacjami obywatelskimi przez rozwój trwałych sieci współdziałania oraz pogłębienie wzajemnych relacji, opartych na zaufaniu, wymianie doświadczeń i wspólnym podejmowaniu inicjatyw.

Pośrednio Program – przez wsparcie skierowane do małych i średnich lokalnych organizacji działających na rzecz budowania odporności społecznej na terenach wiejskich lub w małych i średnich miejscowościach – przyczyni się do wzmocnienia sektora pozarządowego w Polsce.

Cel szczegółowy 2.: Wzmocnienie odporności społeczności lokalnych na sytuacje kryzysowe

Społeczności lokalne stanowią fundament każdego społeczeństwa. Ich zdolność do samodzielnego reagowania na sytuacje kryzysowe, takie jak np. klęski żywiołowe, epidemie czy konflikty, jest kluczowa dla zapewnienia bezpieczeństwa i ciągłości życia publicznego. Inwestycja w potencjał społeczności lokalnych jest uznawana za jeden z najważniejszych elementów systemu bezpieczeństwa państwa. Odporne społeczności są lepiej przygotowane do radzenia sobie z różnymi zagrożeniami, co pozwala na minimalizowanie potencjalnych strat i przyspieszenie odbudowy po kryzysie.

Realizacja Programu będzie prowadzi do wzmocnienia odporności społeczności lokalnych na sytuacje kryzysowe, w tym w szczególności do:

- podniesienia świadomości mieszkańców i społeczności lokalnych w tym zakresie,
- wzmocnienia współpracy między różnymi podmiotami przez budowanie sieci tej współpracy, np. między administracją publiczną, służbami, organizacjami obywatelskimi i mieszkańcami danej społeczności,
- włączenia mieszkańców w działania na rzecz społeczności lokalnych w sytuacjach kryzysowych,
- zwiększenia uczestnictwa organizacji obywatelskich i obywateli w procesach decyzyjnych, w tym dotyczących sytuacji kryzysowych, zgodnie z zasadami demokracji partycypacyjnej i deliberatywnej,
- przygotowania organizacji pozarządowych i społeczności lokalnych do działań w ramach ochrony ludności i obrony cywilnej,
- promowania działań edukacyjnych w zakresie pomocy ofiarom katastrof oraz zachowania w sytuacjach kryzysowych, a także cyberbezpieczeństwa i przeciwdziałania dezinformacji.

4. Priorytety Programu

4.1. Grupa docelowa Programu

Założeniem Programu jest wsparcie społeczności lokalnych przez wzmocnienie potencjału małych i średnich organizacji pozarządowych oraz podmiotów, o których mowa w art. 3 ust. 3 UoDPPiW, aktywnie działających na terenach wiejskich i w małych miejscowościach. Grupę docelową Programu stanowią organizacje:

- których średni przychód⁶ z trzech ostatnich zamkniętych lat budżetowych nie przekroczył 200 000 zł

oraz

- zarejestrowane i prowadzące działalność na terenach wiejskich lub w miejscowościach liczących nie więcej niż 100 000 mieszkańców,

zwane dalej „MiŚLOP”.

Organizacje te:

- są głęboko zakorzenione w swoich społecznościach – zrzeszają osoby należące do tych społeczności, a ich działalność jest odpowiedzią na konkretne potrzeby lokalnej ludności,
- podejmują różnorodne inicjatywy budujące odporność społeczną w szerokim ujęciu – od kultury i sportu, przez pomoc społeczną, aż po ochronę środowiska – ze względu na mniejszą liczbę podmiotów działających na rzecz społeczności, w których funkcjonują (przy czym inicjatywy te są realizowane w kontekście przeciwdziałania sytuacjom kryzysowym w lokalnych społecznościach oraz reagowania na nie),
- dysponują mniejszymi budżetami i zasobami ludzkimi w porównaniu z organizacjami z dużych miast,
- ze względu na niewielkie rozmiary i ograniczone zasoby, często współpracują ściśle z samorządami lokalnymi, uzupełniając ich działania.

Co więcej, MiŚLOP odgrywają kluczową rolę w swoich społecznościach, wypełniając luki w systemie usług publicznych i wspierając lokalne inicjatywy. Posiadają one znaczący potencjał do dalszego rozwoju i umacniania swojej pozycji w środowisku lokalnym. Dzięki ich działaniom będzie możliwe efektywne budowanie kapitału społecznego w społecznościach lokalnych, a także wzmocnianie odporności społeczności lokalnych na kryzysy.

O realizację projektów w ramach Programu będzie mógł ubiegać się ogół MiŚLOP, spełniających wskazane wyżej kryteria, w tym także organizacje, które były beneficjentami Rządowego Programu wsparcia organizacji pozarządowych Moc Małych Społeczności na rok

⁶ Przy czym do przychodu nie wlicza się wartości pozyskanych przez organizację darowizn rzeczowych przeznaczonych na prowadzenie działalności statutowej.

2025. Szczegółowe wymogi wobec podmiotów mogących otrzymać dofinansowanie w ramach Programu zostaną określone w Regulaminie otwartego konkursu ofert. Będą one obejmować w szczególności:

- spełnienie kryteriów formalnych wynikających z przepisów prawa, w tym zgodność z katalogiem podmiotów uprawnionych oraz brak przesłanek wykluczających z ubiegania się o środki publiczne,
- wykazanie prowadzenia działalności na rzecz społeczności lokalnej oraz zgodności planowanych działań z celami Programu, w szczególności w zakresie wzmocnienia odporności na sytuacje kryzysowe,
- posiadanie podstawowej zdolności organizacyjnej do realizacji zadania, w tym adekwatnych zasobów kadrowych lub dostępu do nich,
- zapewnienie trwałości rezultatów realizowanych działań, w tym utrzymania efektów projektu po zakończeniu finansowania oraz możliwości ich dalszego wykorzystania w społeczności lokalnej,
- zapewnienie przejrzystości finansowej oraz zdolności do prawidłowego rozliczenia dotacji,
- uwzględnienie zasad dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami,
- możliwość realizacji działań w partnerstwie lub we współpracy z innymi podmiotami lokalnymi, w tym jednostkami samorządu terytorialnego,
- spełnienie wymogów dotyczących przygotowania i złożenia oferty w trybie i terminie określonym w Regulaminie otwartego konkursu ofert.

4.2. Priorytety Programu

Wsparcie w ramach Programu zostanie udzielone zgodnie z zasadą transparentności finansowania, w strukturze trzech priorytetów. W ramach Programu jest możliwa realizacja wszelkich działań mieszczących się w sferze zadań publicznych określonej w art. 4 UoDPPiW.

Dostępność środków w ramach Programu powinna być możliwie równa we wszystkich regionach kraju, przy uwzględnieniu potencjału społeczno-demograficznego regionu. Dopuszczalne jest wprowadzenie w regulaminach konkursów „kopert” regionalnych, w ramach których poszczególnym województwom zostanie przyznana minimalna alokacja środków uzależniona od potencjału społeczno-demograficznego i nasycenia regionu działalnością organizacji obywatelskich.

W ramach Programu będą stosowane instrumenty umożliwiające skuteczne docieranie do społeczności lokalnych oraz powierzanie realizacji zadań mniejszym podmiotom, działającym najbliżej mieszkańców, w szczególności w oparciu o art. 16a UoDPPiW.

Priorytet 1. Odporne, zintegrowane społeczności lokalne

Priorytet 1 jest przeznaczony dla MiŚLOP, które (lub których członkowie, pracownicy lub wolontariusze) posiadają doświadczenie w realizacji zadań dofinansowywanych w ramach Priorytetu.

Projekty realizowane w ramach Priorytetu będą miały na celu wzmocnienie potencjału do prowadzenia przez te organizacje działań budujących gotowość kryzysową, a dzięki realizowanym przez nie działaniom – wzmocnienie odporności społeczności lokalnych.

Przykładowymi działaniami wpisującymi się w Priorytet będą następujące lokalne przedsięwzięcia, angażujące społeczność:

- działania związane z przygotowaniem społeczności lokalnej na zagrożenia oraz działania mające na celu ograniczanie negatywnych skutków w przypadku ich wystąpienia (np. działania prewencyjne, projekty związane z tematyką bezpieczeństwa cyfrowego, identyfikowanie tzw. wolontariuszy spontanicznych, którzy w razie zagrożenia mogą świadczyć pomoc, radzenie sobie ze społecznymi skutkami kryzysów, m.in. kryzysów naturalnych, takich jak powódź lub susza, inicjowanie tworzenia formalnych procedur współpracy między organizacjami pozarządowymi a władzami samorządowymi w sytuacjach kryzysowych),
- działania edukacyjne związane z budowaniem odporności społecznej, w tym z wykorzystaniem rządowych materiałów informacyjnych i edukacyjnych na temat bezpieczeństwa, np. praktyczne szkolenia z wykorzystania zasad zawartych w tych materiałach (np. w Poradniku Bezpieczeństwa).

W ramach Priorytetu organizacje otrzymujące dotację na realizację zadania powinny przeznaczyć jej część na rozwój potencjału organizacji do przygotowania się na kryzysy, reagowania podczas ich trwania i odbudowy pokryzysowej (maksymalnie do 50% środków przyznanych w ramach dofinansowania).

Priorytet 2. Małe inicjatywy

Wsparcie w ramach Priorytetu 2 jest adresowane do najmniejszych, lokalnych organizacji pozarządowych oraz lokalnych grup nieformalnych, nieposiadających jeszcze potencjału do realizacji bardziej złożonych zadań w ramach Priorytetu 1.

W ramach Priorytetu zakładana jest realizacja dwóch rodzajów zadań:

- 1) lokalnych inicjatyw budujących odporność społeczną (np. zakup AED i szkolenie z pierwszej pomocy, praktyczne ćwiczenia z ewakuacji osób z niepełnosprawnościami, działania związane z surwiwalem i umiejętnościami radzenia sobie w trudnych warunkach, realizacja warsztatów i szkoleń z zakresu współdziałania lokalnych społeczności w kryzysach, zakup i konfiguracja lokalnych systemów łączności w trudnych warunkach, programy wspierające np. małe alternatywne systemy zasilania w trakcie blackoutów);

2) działań pośrednio wspierających lokalne organizacje:

- o charakterze animacyjnym, edukacyjnym, sieciującym regionalnych i lokalnych partnerów, a także podnoszącym kompetencje w zakresie dywersyfikacji środków i zasobów, mających na celu kompetencyjne i organizacyjne wzmocnienie liderów lokalnych i realizowanych przez nich działań, a w konsekwencji profesjonalizację oraz zwiększenie potencjału organizacji i trwałości oddolnych inicjatyw w społecznościach lokalnych,
- sieciujących – mających na celu tworzenie nowych i wzmocnianie istniejących sieci MIŚŁOP.

Należy zauważyć, że wskazane wyżej działania mają charakter komplementarny. Zakłada się ich pozytywny wpływ na rozpoznawalność organizacji w lokalnych społecznościach, rozwój kompetencji związany z wymianą doświadczeń w realizacji przedsięwzięć, budowanie relacji i zaufania między organizacjami i społecznościami lokalnymi oraz między samymi organizacjami. Wszystkie działania podejmowane w tym obszarze będą służyły realizacji celu głównego Programu, którym jest budowanie i wzmocnianie odporności społecznej.

Założeniem jest, aby w ramach Priorytetu 2 umożliwić realizację małych inicjatyw lokalnych budujących odporność społeczną na terytorium całej Polski.

Priorytet 3. Pomoc techniczna

Podstawowym celem pomocy technicznej jest zapewnienie właściwego zarządzania Programem, jego wdrażania oraz promocji. Priorytet 3 ma na celu zapewnienie wsparcia procesów zarządzania Programem i jego wdrażania, jak również efektywne wykorzystanie zasobów Programu, w szczególności przez:

- utrzymanie wysokiej jakości i spójności działań związanych z wdrażaniem Programu,
- zagwarantowanie zgodności realizowanych projektów z regulacjami prawnymi i polityką rozwoju,
- wprowadzenie i realizację odpowiednich, zgodnych ze standardami, procedur zarządzania i kontroli,
- organizację działań o charakterze edukacyjno-informacyjnym na temat Programu,
- wdrożenie i organizację systemu narzędzi informatycznych służących sprawnemu zarządzaniu Programem.

Zarządzanie Programem, jego wdrażanie, monitorowanie i ewaluacja oraz kontrola działań planowanych w ramach Programu wymagają posiadania odpowiedniego potencjału i zdolności od instytucji zaangażowanej w wyżej wymienione działania. Aby sprostać tym wymaganiom, na wszystkich etapach wdrażania Programu musi być zapewniony personel odpowiedzialny za te zadania, posiadający odpowiednie kompetencje, przeszkolony i dysponujący odpowiednimi środkami na realizację wyznaczonych zadań.

Pomoc techniczna będzie służyć także zapewnieniu:

- oceny merytorycznej i wyboru projektów przeznaczonych do dofinansowania w ramach Programu,
- działań o charakterze ewaluacyjnym, monitoringu oraz audytu projektów realizowanych w ramach Programu,
- stałego wsparcia beneficjentów Programu,
- dotarcia z informacją o Programie do organizacji z terenów wiejskich oraz małych i średnich miejscowości,
- dostosowania systemów elektronicznych do oceny wniosków.

5. Wskaźniki realizacji celów Programu

Wskaźniki realizacji celów Programu będą służyły dokonaniu oceny stopnia realizacji celu głównego Programu oraz jego celów szczegółowych. Do określenia stopnia realizacji poszczególnych celów szczegółowych przyjęto zestaw wskaźników produktowych i rezultatu, które zostały przedstawione szczegółowo w tabeli wskaźników realizacji celów Programu.

Wszystkie wskaźniki produktowe i rezultatu w odniesieniu do celów szczegółowych mają charakter przyrostowy. W przypadku wskaźników produktowych określono w ten sposób poziom realizacji poszczególnych zadań, stąd wartość bazowa każdego wskaźnika jest równa zero. Wartości wskaźników rezultatu zostały określone w taki sam sposób, ponieważ odzwierciedlają zmianę w sytuacji beneficjentów Programu w związku ze zrealizowanym w jego ramach zadaniem.

Wartości docelowe wskaźników produktowych realizacji celów szczegółowych zostały oszacowane na podstawie dotychczasowych doświadczeń w realizacji rządowych programów wspierania rozwoju społeczeństwa obywatelskiego. Natomiast wartości docelowe wskaźników rezultatu w odniesieniu do realizacji celów szczegółowych zostały oszacowane na podstawie obserwacji i doświadczeń w realizacji zadań przez organizacje pozarządowe w ramach Rządowego Programu wsparcia organizacji pozarządowych Moc Małych Społeczności zrealizowanego w 2025 r.

Metodologia określenia wskaźników opiera się na szacunkach wynikających z podziału działań między priorytety oraz założeń dotyczących liczby realizowanych inicjatyw i udziału organizacji. Przy ustaleniu wartości wskaźników uwzględniono możliwe odchylenia, takie jak np. niezrealizowanie części projektów. Wskaźniki dotyczące liczby osób oszacowano na podstawie minimalnych założeń uczestnictwa w działaniach (np. liczby osób zaangażowanych w projekty oraz liczby odbiorców bezpośrednich i pośrednich), co pozwoliło na ich agregację do poziomu całego Programu.

Osiągnięcie wskaźników realizacji celów Programu będzie podlegało kontroli, monitoringowi oraz weryfikacji przez NIW-CRSO, w tym na podstawie danych sprawozdawczych przekazywanych przez beneficjentów oraz innych dostępnych źródeł informacji związanych z wdrażaniem Programu.

Beneficjenci będą obowiązani do zachowania trwałości rezultatów zadań. Trwałość ta będzie weryfikowana podczas kontroli, również po zakończeniu realizacji zadania. Wymagania w tym zakresie zostaną ustalone w regulaminie otwartego konkursu ofert, a postanowienia dotyczące zasad utrzymania efektów projektów zostaną zawarte w podpisywanych z beneficjentami umowach o realizację konkretnego zadania.

Tabela 1. Wskaźniki realizacji celów Programu

Cel główny/szczegółowy	Wskaźnik	Źródło danych	Odniesienie do wskaźnika (P/P1/P2) ⁷	Typ wskaźnika (P/R) ⁸	Wartość bazowa	Wartość docelowa
Cel główny Zwiększenie odporności społeczności lokalnych na kryzysy przez zwiększenie potencjału małych i średnich lokalnych organizacji działających na terenach wiejskich lub w małych i średnich miejscowościach do prowadzenia działań w tym obszarze	Liczba inicjatyw zrealizowanych przez MiŚLOP w ramach Programu	Ankiety ewaluacyjne Programu	P	P	0	1200
	Liczba gmin, w których zostanie zwiększona lokalna odporność społeczna przez wsparcie MiŚLOP		P	P	0	750
	Liczba gmin, w których zostanie zrealizowana co najmniej jedna inicjatywa w ramach Programu		P	R	0	600
	Liczba osób, które w wyniku Programu zwiększą swoją świadomość z zakresu odporności na sytuacje kryzysowe		P	P/R	0	172 600

⁷⁾ Odniesienie wskaźnika do P – wszystkich priorytetów Programu, P1 – priorytetu 1, P2 – priorytetu 2.

⁸⁾ Typ wskaźnika: P – produkt, R – rezultat.

Cel szczegółowy 1 Wzmocnienie odporności społecznej na kryzysy przez rozwój potencjału organizacji w społecznościach lokalnych	Liczba gmin, w których zostanie zwiększona lokalna odporność społeczna przez wsparcie MiŚLOP w ramach Priorytetu 1	Ankiety ewaluacyjne Programu	P1	P	0	200
	Liczba MiŚLOP wspartych w ramach Programu przez udział w sieciach organizacji obywatelskich		P2	P	0	950
	Liczba małych inicjatyw zrealizowanych w ramach Programu		P2	P	0	1500
	Liczba osób zaangażowanych w działania MiŚLOP, które w wyniku Programu zwiększą swoją świadomość z zakresu odporności na sytuacje kryzysowe		P	P/R	0	2600
Cel szczegółowy 2 Wzmocnienie odporności społeczności lokalnych na sytuacje kryzysowe	Liczba zrealizowanych projektów lokalnych z zakresu wzmocnienia odporności społeczności lokalnych na sytuacje kryzysowe	Ankiety ewaluacyjne Programu	P	P	0	1700

	Liczba gmin, w których zostały zrealizowane projekty z zakresu wzmocnienia odporności społeczności lokalnych na sytuacje kryzysowe		P	P	0	600
	Liczba osób w społecznościach lokalnych, które w wyniku realizacji Programu zwiększą swoją świadomość z zakresu odporności na sytuacje kryzysowe		P	P/R	0	170 000

Źródło: opracowanie własne.

6. Finansowanie Programu

Źródłem finansowania Programu oraz kosztów jego obsługi są środki pochodzące z budżetu państwa.

Kwota środków przeznaczonych na realizację Programu wynosi 30 mln zł. Podział środków między poszczególne priorytety prezentuje poniższa tabela.

Tabela 2. Ramowy podział środków Programu

Priorytet	Alokacja
Priorytet 1. Odporne, zintegrowane społeczności lokalne	10 mln zł
Priorytet 2. Małe inicjatywy	18,8 mln zł
Priorytet 3. Pomoc techniczna	1,2 mln zł
Suma	30 mln zł

Źródło: opracowanie własne.

Podział środków na poszczególne priorytety należy traktować jako podział ramowy. W celu racjonalizacji wydatkowania środków w ramach Programu jest dopuszczalne przenoszenie środków między priorytetami, z zastrzeżeniem braku możliwości zwiększenia alokacji przeznaczonej na Priorytet 3.

7. Warunki udzielania wsparcia w ramach Programu

Finansowanie zadań ze środków Programu będzie odbywać się w trybie otwartego konkursu ofert, zgodnie z przepisami UoDPPiW. Zastosowanie tego trybu będzie sprzyjać realizacji zasad równego traktowania podmiotów, transparentności i konkurencyjności, a także upowszechnianiu uniwersalnych zasad i form współpracy między administracją publiczną a sektorem pozarządowym.

7.1. Czas realizacji zadań

W ramach Programu przewiduje się możliwość dofinansowania zadań realizowanych od dnia podpisania umowy dotacyjnej do dnia 30 listopada 2026 r.

Okres realizacji zadania jest tożsamy z okresem ponoszenia kwalifikowanych kosztów związanych z jego realizacją.

7.2. Wysokość dotacji i wkład własny

W ramach Programu będzie można ubiegać się o dotację na realizację zadania w wysokości:

- w Priorytecie 1 – od 40 000 do 50 000 zł,
- w Priorytecie 2 – do 10 000 zł.

Wniesienie wkładu własnego nie jest wymagane.

7.3. Kategorie kosztów

Ze środków Programu będą finansowane trzy główne kategorie kosztów:

- 1) kategoria I – koszty merytoryczne, związane bezpośrednio z realizacją zadania, niezbędne dla osiągnięcia wyznaczonego celu działania, w tym działania projektowe oraz promocja (brak limitu – wynikają wprost z charakteru realizowanego zadania),
- 2) kategoria II – koszty przeznaczone na rozwój potencjału organizacji, których ponoszenie ma prowadzić do wzmocnienia pożądaných kompetencji organizacji odpowiadających celowi Programu, tak w zakresie realizowanego projektu, jak i przyszłych działań o podobnym charakterze (maksymalnie do 50% dotacji dla pojedynczego beneficjenta – określone na poziomie umożliwiającym realizację wskazanego celu),
- 3) kategoria III – koszty obsługi zadania, obejmujące m.in. wynagrodzenia personelu, koszty administracyjne i biurowe, koszty usług księgowych i prawnych (rozliczane ryczałtowo, maksymalnie do 10% dotacji w Priorytecie 1 oraz do 25% dotacji w Priorytecie 2).

Faktyczną wysokość kosztów związanych z realizacją zadania organizacje pozarządowe będą określały w ofertach składanych w ramach otwartych konkursów ofert, przy czym koszty te nie będą mogły przekroczyć wyżej wskazanych limitów.

7.4. Kwalifikowalność kosztów

Okresem kwalifikowalności wydatków jest okres od dnia podpisania umowy dotacyjnej do dnia zakończenia realizacji zadania.

Koszty kwalifikowalne

Kryterium dla kwalifikowalności kosztów będzie ich bezpośredni związek ze specyfiką prowadzonej działalności statutowej w ramach realizowanego zadania, na które została udzielona dotacja. Koszty powinny być udokumentowane w sposób umożliwiający ocenę realizacji zadania pod względem finansowym i merytorycznym, w sposób umożliwiający identyfikację poszczególnych operacji księgowych i bankowych.

Koszty niekwalifikowalne

Do kosztów, które nie mogą zostać sfinansowane ze środków Programu pochodzących z dotacji, należą m.in.:

- rezerwy na pokrycie przeszłych i przyszłych strat lub zobowiązań,
- odsetki z tytułu niezapłaconych w terminie zobowiązań,
- wydatki sfinansowane z innych źródeł,
- nagrody, premie i inne formy gratyfikacji finansowej lub rzeczowej dla osób realizujących zadanie,
- podatek od towarów i usług (VAT), jeżeli może zostać odliczony w oparciu o ustawę z dnia 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług (Dz. U. z 2025 r. poz. 775, z późn. zm.),
- zakupy dokonywane w ramach współwłasności z podmiotem trzecim,
- amortyzacja,
- leasing finansowy (kosztem kwalifikowanym jest leasing operacyjny),
- koszty kar i grzywien,
- koszty procesów sądowych (z wyjątkiem spraw prowadzonych w interesie publicznym),
- zakup napojów alkoholowych,
- podatki i opłaty, z wyłączeniem podatku dochodowego od osób fizycznych, ściśle związanego z wynagrodzeniem osób realizujących zadanie, składek na ubezpieczenie społeczne i zdrowotne, składek na Fundusz Pracy oraz Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych, wpłat na Pracownicze Plany Kapitałowe, opłat bankowych (przelewy, przewalutowanie), a także opłat za zaświadczenie o niekaralności, opłaty za zajęcie pasa drogowego, opłat notarialnych, opłaty za wydanie wizy oraz kosztów związanych z uzyskaniem informacji publicznej (z wyjątkiem realizacji działań merytorycznych prowadzonych w interesie ogólnym),

- koszty wyjazdów służbowych osób zaangażowanych w realizację zadania na podstawie umowy cywilnoprawnej, chyba że umowa ta określa zasady i sposób podróży służbowych,
- inne koszty nieodnoszące się jednoznacznie do zadania zaplanowanego w treści oferty,
- wydatki poniesione poza terminem wskazanym w umowie dotacyjnej,
- wydatki majątkowe, w szczególności nieruchomości (w tym grunty), maszyny i urządzenia o wartości powyżej 10 000 zł, środki transportu o wartości powyżej 10 000 zł, utworzenie lub modernizacja stron internetowych i aplikacji o wartości powyżej 10 000 zł, pozostałe wartości niematerialne i prawne (autorskie prawa majątkowe, prawa pokrewne, licencje, koncesje, know-how itp.) powyżej 10 000 zł, których przewidywany okres używania jest dłuższy niż rok oraz zostały przeznaczone na potrzeby własne organizacji lub oddane do używania na podstawie umów najmu lub dzierżawy, inwentarz żywy.

8. Sprawozdawczość

Rozliczenie dotacji następuje na podstawie złożonego przez beneficjenta sprawozdania merytoryczno-finansowego, które zawiera informacje na temat stopnia realizacji zaplanowanych działań oraz osiągniętych rezultatów, wartości zaplanowanych wskaźników osiągniętych w wyniku realizacji działań, a także kosztów poniesionych ze środków dotacji.

Beneficjenci będą obowiązani do zwrotu niewykorzystanej dotacji lub części dotacji w terminie i na zasadach określonych w umowie i przepisach UoFP.

9. System realizacji Programu

9.1. Zarządzanie i koordynacja

Instytucją Zarządzającą Programu jest NIW-CRSO. Instytucja Zarządzająca realizuje Program zgodnie z zasadami pomocniczości, suwerenności stron, partnerstwa, efektywności, uczciwej konkurencji i jawności, określonymi w art. 5 ust. 3 UoDPPiW.

Do zadań Instytucji Zarządzającej należy realizacja celu głównego oraz celów szczegółowych Programu przez wdrażanie procedur dotacyjnych, w tym w szczególności:

- 1) przygotowanie Regulaminu otwartego konkursu ofert w ramach Programu;
- 2) opublikowanie ogłoszenia o otwartym konkursie ofert, określającego zasady przyznawania dotacji oraz zawierającego kryteria i procedury wyboru organizacji uzyskujących wsparcie;
- 3) przygotowywanie wzorów umów, wzorów ofert i innych dokumentów związanych z realizacją Programu;
- 4) dokonywanie wyboru podmiotów, które otrzymają wsparcie w ramach Programu (wybór beneficjentów Programu);
- 5) zawieranie z wybranymi podmiotami umów o dofinansowanie realizacji zadania w ramach Programu;
- 6) dokonywanie płatności ze środków Programu na rzecz beneficjentów Programu na podstawie umów o dofinansowanie realizacji zadania;
- 7) monitorowanie stanu realizacji przez beneficjentów Programu działań objętych wsparciem, weryfikowanie sprawozdań końcowych z działań realizowanych przez beneficjentów przy wykorzystaniu środków pochodzących z Programu;
- 8) zarządzanie środkami finansowymi przeznaczonymi na realizację Programu w ramach dotacji przekazywanych Instytucji Zarządzającej przez Szefa Kancelarii Prezesa Rady Ministrów;
- 9) odzyskiwanie środków finansowych nienależnie wypłaconych beneficjentom Programu oraz środków finansowych wykorzystanych niezgodnie z przeznaczeniem;
- 10) przygotowanie sprawozdania z realizacji Programu dla Przewodniczącego Komitetu;
- 11) opracowanie i wdrożenie systemu kontroli beneficjentów Programu w zakresie działań realizowanych w ramach Programu;
- 12) opracowanie procedur niezbędnych dla skutecznego wdrażania Programu.

System wewnętrznego zarządzania Programem jest skoncentrowany w ramach jednego podmiotu – Instytucji Zarządzającej – i jako taki jest koordynowany przez Dyrektora NIW-CRSO. Czynności związane ze sprawozdawczością na rzecz Przewodniczącego Komitetu realizuje Dyrektor NIW-CRSO przy wykorzystaniu struktur Instytucji Zarządzającej.

9.2. Monitorowanie

Monitorowanie Programu służy zapewnieniu odpowiedniej jakości wdrażania Programu. Za monitorowanie Programu jest odpowiedzialna Instytucja Zarządzająca. Celem monitorowania jest dostarczanie niezbędnych informacji do podejmowania decyzji, które pozwolą na efektywną realizację Programu. Przedmiotem monitorowania będzie sposób realizacji Programu oraz ocena, czy działania, które będą przedmiotem dofinansowania w ramach Programu, wpisują się w cel Programu. Jednym z narzędzi monitorowania będą ankiety ewaluacyjne przeprowadzane przez Instytucję Zarządzającą wśród beneficjentów Programu w toku jego realizacji.

W ramach monitorowania prawidłowości realizacji zadań w ramach Programu, każdy beneficjent Programu będzie realizował zadanie przy wsparciu i monitoringu ze strony wyznaczonego pracownika Instytucji Zarządzającej.

9.3. Ewaluacja

Ewaluacja Programu służy pozyskaniu wiedzy umożliwiającej poprawę jakości, efektywności i spójności realizowanych w ramach Programu działań. Po zakończeniu wdrażania Programu zostanie przeprowadzona ewaluacja *ex post*, obejmująca w szczególności ocenę stopnia osiągnięcia celów Programu oraz ewentualne określenie przyczyn ich nieosiągnięcia. Przeprowadzenie ewaluacji może zostać zlecone zewnętrznym podmiotom wybranym w drodze otwartego konkursu. Raport z ewaluacji zostanie przekazany Przewodniczącemu Komitetu.

Ponadto Instytucja Zarządzająca, w terminie do 30 kwietnia 2027 r., przygotuje i przedstawi Przewodniczącemu Komitetu sprawozdanie z realizacji Programu.

9.4. Nadzór i kontrola

Nadzór nad prawidłową realizacją Programu sprawuje Przewodniczący Komitetu. W ramach nadzoru sprawowanego nad Instytucją Zarządzającą Przewodniczący Komitetu pełni funkcję kontrolną w zakresie wdrażania Programu, na zasadach i w trybie określonych w przepisach o kontroli w administracji rządowej. W uzasadnionych przypadkach Przewodniczący Komitetu może, w trakcie i po realizacji Programu, przeprowadzać jego kontrolę.

9.5. Informacja, komunikacja i promocja

Instytucja Zarządzająca zapewni odpowiednią informację na temat możliwości skorzystania ze wsparcia w ramach Programu oraz efektów Programu. Działania informacyjne powinny objąć wszystkie województwa. Celem prowadzonego procesu komunikacji jest zapewnienie odpowiedniego poziomu wiedzy o możliwościach pozyskania wsparcia finansowego w ramach Programu oraz zachęcenie do wnioskowania o dofinansowanie działań w ramach Programu.